

KIRJANDUSE AUHINDAMISED EESTIS 1918–1940*

KRISTI RAUDMÄE

Koos iseseisvusega tekkis võimalus ise oma kirjanduselu korraldada ning selle arengut suunata. Asuti aktiivselt välja töötama kultuuri- ja kirjandustegelaste toetussüsteemi (Eesti Kultuurkapital). Kirjanduselu üldine institutsionaliseeritus kasvas, samuti tegutses neil aastail mitmeid loomingulisi rühmitusi ja professionaalseid organisatsioone (Eesti Kirjanikkude Liit, Eesti PEN-klubi). Kirjanduse auhindamiseks, kirjanikele loominguliste toetuste jagamiseks tehti mitmeid erinevaid algatusi. Toimus palju kirjandusvõistlusi (Looduse romaanivõistlus, Haridusliidu näidendivõistlus, lastenäidendite võistlus, karskuskäidendite võistlus, spordinovelli võistlus jmt), mida käesolevas artiklis ei käsitleta. Päevalehest võis lugeda ka suurejoonelisest auhindamiskavatsusest – Eesti Nobeli auhinna asutamise mõttest (Eesti Nobel 1928), kuid teoks see ei saanud. Auhindamisi kajastati Eesti ajakirjanduses rohkesti, meedia vahendusel jõudsid auhindamisprotsessi erinevad etapid ja probleemid otse lugejani.

Iseseisvusajal võisid kirjanikud osa saada Kultuurkapitali ja Riigivabema/Vabariigi Presidendi kirjandusauhindadest, raamatuaasta, Eesti Raamatufondi, kohalike omavalitsuste, Tallinna Naisklubi jm auhindadest.

Eesti Kultuurkapitali suur auhindamine

1925. aastal vastu võetud kultuurkapitali seaduse alusel hakati kirjanikke abistama toetuste ja auhindade kaudu. Kultuurkapitalist jaotatu ei olnud kogusummas väga suur, kuid sellele vaatamata oli auhindamistegevus intriigiderohke ning leidis elavat kajastamist ka ajakirjanduses (Uljas 2005: 4).

Auhindade vajalikkust rõhutasid nii kirjanikud kui ka kirjastused: „„Noor-Eesti” kirjastus esitas haridusministeeriumile ettepaneku kirjanduse auhindade asjus: et auhinnad määrataks vabariigi valitsuse poolt, kui aga see võimalik ei ole, siis nad kultuurkapitali juure sisse seada ja auhinnad välja anda aasta jooksul ilmunud tööde eest nii ilu- kui ka näitekirjanduse alal. Ettepanekus juhitakse tähelepanu sellele, et auhindu on katsunud viimasel ajal määrata ka mõned kirjastused, kuid need on liiga väikesummalsed olnud, mis oma otstarvet täita ei suuda” (Tööstipendiumide asemele 1926).

Kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali juures moodustatud auhindamise toimkond koosseisus Anton Jürgenstein, Andrus Saareste, Johannes Aavik, Johannes Voldemar Veski ja Johannes Schwalbe (Silvet) tuli esmakordselt kokku 1927. aastal. Kirjanduse sihtkapitali valitsuse liige Eduard Hubel kirjutab, et alguses valiti komisjoni ka erinevaid seltskonnategelasi, aga kuna

* Tegemist on lühendatud osaga magistritööst „Auhindamine kirjanduse institutsionaliseerija ja väärtuse loojana. Eesti kirjandusauhinnad 1887–1940”. Kogu töö on kättesaadav aadressil <http://hdl.handle.net/10062/1760>. Artikli valmimist on toetanud ETF-i grant ETF6484 „Nimetamine ja anonüümsus kultuuris”.

mitmed neist tagasi astusid, tulid neid asendama noored ülikooli õppejõud (Hubel 1927).

Esimese sammuna avaldas auhindamiskomisjon kriitikat ja irooniat pälvitud üleskutse, milles paluti kirjanikel saata oma viimase kümne aasta teoste nimekiri, sest „mitmed teosed on müügilt kadunud ja viimase kümne aasta ilukirjandusliku toodangu kohta puudub nimestik...” (Üleskutse kirjanikkudele 1927). Auhindamiskomisjoni tööd takistas ka Haridusministeeriumi kitsendus, mis nägi ette 800 000 marga suuruse auhinnaraha jaotamise võrdselt kahes osas: viimase aasta ja viimase üheksa aasta parimate teoste eest. Komisjon loobus selle nõude järgimisest, ähvardades vastasel korral tagasi astuda (Hubel 1927). Mõni nädal hiljem kuulutati auhinnad siiski välja antud nõuet mingil määral silmas pidades.

Hindamisel võttis toimkond arvesse vaid nende autorite ilukirjanduslike teoseid, kelle „produktiooni olulisem ja väärtuslikum osa” langes nimetatud ajajärku ja kelle teosed pakkusid „meie kirjanduse arengus... uut ja edasiviivat”. Toimkond tõi ära ka mitmeid vabandusi: „Sel põhjusel on toimkond sunnitud hindamisest välja sulgema terve rea meie paremaid vanemaid autoreid (Ed. Vilde, A. Kitzberg, A. Haava, K. E. Sööt, E. Enno), kelle 1917.–1926. a. ilmunud teosed pole oluliseks lisanduseks meie kirjanduse tolleaegse loomingu ilmele...” (800 000 marka 1927).

Ühes auhinnatute nimekirjaga avaldati ka Aaviku eriarvamus otsuse kohta: „Tema ei saa ühineda otsusega, et Tammsaarele määratakse kõigest teisest kõrgem auhind” (800 000 marka 1927). Kirjanduse Sihtkapitali valitsuse liige Hubel valgustas ka sihtkapitali valitsuses toimunud auhinnatoimkonna otsuste kinnitamist, kus tema ise ja Henrik Visnapuu ei nõustunud komisjoni otsustega, kuid ülejäänud valitsuse liikmete toetusel kinnitati auhinnatute nimekiri ilma muutusteta (Hubel 1927).

Auhinnaraha jagati 22 kirjaniku vahel. Kõige suuremad summad määrati Anton Hansen Tammsaarele ja Mait Metsanurgale. Lisaks hinnati kõrgemalt veel Gustav Suitsu, Marie Underi, Henrik Visnapuu, Friedebert Tuglase ja Oskar Lutsu loomingut. Auhindamisele järgnes mitmelt poolt negatiivset vastukaja. Hubel tõi oma artiklis välja mitu põhjust, miks ta auhindamiskomisjoni otsusega ei nõustunud: auhinnatute liiga suure hulga tõttu kaotab auhinna mõiste oma mõju ning mõjub toetuse jagamisena, mitte väljapaistvamate premeerimisena (Hubel 1927). Vabandusena nägi ta liiga väheste juhiste andmist sihtkapitalilt. Põhjalikuma kriitikaga esines Postimehes ka Ants Oras, kes heitis auhinnatoimkonnale ette, et nood ei ole oma hindamisprintsibile siiski lõpuni kindlaks jäänud: „...missuguse põhimõtte järele Tammsaare on sattunud kõigi eesti kirjanikkude etteotsa, kuna Tuglas on jäänud tema ja Metsanurga taha. Nii tõsiselt lugupeetavad kui mõlemad eelnimetatud autorid ongi, oleks Tuglast siiski pidanud neile vääriliseks kaaslasiks, ega oleks Suitsu... tahtnud allpool näha.”

Autor imestas, et „võimetu diletant kui Mats Mõtslane on sattunud Gailitiga samale astmele ja Tassast isegi kõrgemale”, et keskpärane olevikukirjandus on asetatud sama kõrgele kui virtuooslik kunst. Ta heidab ette auhindamis põhimõtete segasust (Oras 1927).

Ka Loomingus ilmus auhindamistoimkonna tööd kritiseeriv artikkel. Autor heitis ette laureaatide suurt arvu, seda, et unustusehõlmast on üles äratatud „sellased mehed nagu Mändmets, Mõtslane ja Ridala”, et Mändmetsa

on hinnatud Gailitist paremaks kirjanikuks. Seades kahtluse alla auhindajate töö kvaliteedi, tõdeb autor, et kui tavaliselt on Kultuurkapitali probleemiks, et raha jagajad on ühtlasi raha saajad, siis „nüüd on „erapooletud mehed” oma otsustega näidanud, et nad meie kirjanduse ja kirjanikkude hindamisel hullemini satuvad rappa kui kõik „jagajad-saajad”” (Üks imelik auhindamine 1927: 684–685).

1927. aasta auhindamine jäi ainsaks Kultuurkapitali korraldatud nii suureks sellesuunaliseks ettevõtmiseks. Auhindamiseks oli valitud väga pikk periood, kirjandusringkondi rahuldavale tulemusele ei suudetud jõuda.¹

Eesti Kultuurkapitali auhinnad

1927 (1917–1926 ilmunud teostele)

80 000 mk	A. H. Tammsaare
70 000 mk	M. Metsanurk
60 000 mk	G. Suits, M. Under
50 000 mk	H. Visnapuu, Fr. Tuglas, O. Luts
40 000 mk	J. Semper
30 000 mk	J. Mändmets, A. Adson, H. Raudsepp, A. Kivikas, P. Vallak
25 000 mk	V. Ridala, M. Kiirats (M. Mõtslane), A. Gailit, J. Käerner, A. Tassa
20 000 mk	A. Alle, R. Roht
15 000 mk	J. Barbarus, V. Adams

Žürii: A. Jürgenstein, A. Saareste, J. Aavik, J. V. Veski, J. Schwalbe

Riigivanem ja president auhindavad

Eesti Kirjanikkude Liidu ettepanekul seati 1934. aastast sisse iga-aastane Riigivanema auhind kõige väärtuslikuma ilukirjandusteose eest. Kirjandusringkonnad saatsid oma ettepaneku auhinna loomiseks riigivanemale 1932. aastal (EKL kiri Riigivanemale 1932) põhjendusega: „Üheks paremaks kirjandustoodete väärtuste ergutajaks on meil ja mujal juba ammu peetud ilmunud teoste auhindamist. Kuid kahjuks ei ole võidud meie senist juhuslikku auhindamisviisi pidada küllalt soovitavaks, sest ühelt poolt on meil eraauhindamine kujunenud peamiselt mõne kirjastuse reklaamvõtteks, mille katte all on turule saadetud tihti ebaküpseid teoseid – ja mis koguni kahjutoovaks on muutunud seetõttu, et pettumus ülespuhutud väärtuses võib valehinnangu laiendada kogu ilmuva kirjandustoodangu kohta.”

Kiri sisaldas ettepanekuid ka auhindamise korraldusliku poole kohta: auhindade jagunemine, preemiade suurus, žürii koosseis. Ettepanek oli ajakirjanduses kõne all olnud varemgi (Suur kirjanduslik auhind 1930; Riigi-

¹ Eesti Kultuurkapitali aastaaruannetes (1926–1936) on hiljemgi kirjanikele eraldatud toetussummade kohta selgituseks märgitud „auhind”, kuid žüriiga ja kindlaksmääratud reeglitega suurt auhindamist enam läbi ei viidud.

vanema kirjanduslik auhind 1930) ning vastava ettepanekuga oli EKL pöördunud ka Tallinna linnavalitsuse poole (Suurema kirjandusliku auhinna 1930).

Riigivanem Karl Einbundi korraldus auhinna asutamise kohta kinnitati 1932. aastal, vahetult enne tema lahkumist sellest ametist. Auhind asutati „sihiga, tuua ergutust Eesti elu ehitavale kirjanduslikule loomingle, aidates aineliselt kaasa parimaile kirjanikele nende võimsas rahvuslikus töös; ühtlasi sihiga virgutada Eesti linnu ja maakondi kui ka muid jõulisi ettevõtteid samasuguseiks sammeks, et meil kujuneks rida auhindu vaimuloomingu kõigile aladele....” (Riigivanema kirjanduslik auhind 1932).

Auhindamis põhimõtted kinnitati Riigivanema kirjandusliku auhinna põhimäärustes (1934), mille koostas Eduard Hubel Eesti Kirjanikkude Liidu kava alusel (Riigivanema kirjandusauhinna protokoll 1934a). Lisaks oli auhinnakomisjoni töö reguleeritud kodukorraga. Auhinna põhimäärustes sõnastati veel kord Riigivanema auhinna eesmärk: „eesti kirjandusliku loomingu ergutamine ja edendamine”, „kõrgemate kirjanduslike saavutiste honoreerimine” ja „väärtuslike teoste esile tõstmine”. Auhinnal oli kolm järku: I auhind (1500 krooni), II auhind (1000 krooni) ja III auhind (750 krooni). Auhindamine toimus kord aastas, kevadel, arvesse võeti kahel eelmisel aastal ilmunud teosed. Arvestati kogu ilukirjandust: luuleteoseid, jutustavaid teoseid, näidendeid, ilukirjandusele lähedast proosat. Auhinnad määras 6-liikmeline komisjon, kuhu kuulusid riigivanem või tema esindaja ning haridus- ja sotsiaalministeeriumi esindaja. Komisjonis olid ülekaalus siiski kirjandusorganisatsioonide esindajad: kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali valitsus, Eesti Kirjanikkude Liit, Eesti Kirjanduse Selts ja Akadeemiline Kirjandusühing.

Riigivanema auhind anti esmakordselt välja 1934. aasta detsembris. Poleemikat tekitas auhindamine ajakirjanduses juba enne, kui ta reaalselt teoks sai. Kirjanduse sõber küsis ajalehes Vaba Maa, kuhu on jäänud riigivanema kirjanduslik auhind. Samas teatas ta, et vahepealsed riigivanemad Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson on auhindamise küll positiivselt suhtunud, kuid ei ole kriisi ajal leidnud selleks rahalisi vahendeid (Kirjanduse sõber 1933). Olulisemate probleemidena nähti ajakirjanduses seda, et auhindade jagajad ei oleks ühtlasi auhindade saajad, mida oli sageli heidetud ette Kultuurkapitali rahajagamistele, ning et kauaoodatud kirjandusauhinnad ei läheks kirjanduskriitilistele ega teaduslikele teostele (Riigivanema auhinna mõistmisse 1934).

Ka kirjanikud võtsid sõna teemal, millised peaksid olema auhindamis põhimõtted ning kes peaksid olema esimese Riigivanema auhinna laureaadid. Postimees küsitles erinevaid kirjandusinimesi teemal, mida peaks auhindu määrates arvestama. Friedebert Tuglas arvas, et kõige tähtsam on lähtuda teose kirjanduslikust väärtusest: „See auhind ei tohiks olla mõeldud ainult toetusena kirjanikule, vaid ta peab olema ka kui autoriteetne juhis rahvale väärtuste leidmiseks ja teosele rahva silmis kaalu andmiseks.” Kirjandusloolane Jaan Roos leidis, et lisaks teose kunstilisele väärtusele tuleks arvestada ka teoste ideoloogilist suunda: „...et see oleks terve ja ei oleks vastuolus rahva ja riigi taotlustega – meie eneseteostamise ideaalidega. [---] Teose tüübid peaksid olema tugeva elujõuga, s.o. elujaatavad....” Kirjanik Oskar Luts lisas, et arvesse tuleks võtta ka autorite üldisi ilukirjanduslikke teeneid: „Suurem osa peaks langema neile, kelle teoseid loetakse niihästi keskkoolides kui ka

ülikoolis.” Kõik küsitletud arvasid, et Riigivanema auhinda vääricks Anton Hansen Tammsaare (Milline teos väärrib 1934). Henrik Visnapuu võrdles Riigivanema auhinda Nobeli kirjanduspreemiaga ning rõhutas auhinna tähtsust eesti kirjandusele: „Riigivanema auhind, mille taga seisab riigivanema autoriteet, tahab kõigepealt anda kirjandusele kui rahvuskultuuri suurimale nähtele autoriteetset riiklikku tunnustust. Ta tahab näidata, et kirjanduslik loomine riiklikust seisukohast on tarvilik ja auväärne toiming, et kirjanik oma loominguga ei seisa väljaspool omariikluse ja omakultuuri loomist ja meie parim kirjanik ei ole mitte selleks, et tema üle seltskonnas õlgu kehitatakse” (Visnapuu 1934).

Pärast kahte esimest auhindade jagamist läks 1935. aastal läbi viidud Raamatuaasta järel korraldustöö vastloodud sihtasutusele Eesti Raamatufond, mille eesmärgiks oli „eesti kirjanduse ja teaduse, esijoones rahvuslike ja kodumaiste teaduste edendamine ja soodustamine auhindamiste, stipendiumite, töötasude ja muude aineliste toetuste näol” (Sihtasutus 1937: 3). Raamatufondi nõukogu valis igal aastal oma jaanuarikuisel korralisel koosolekul auhindamiskomisjonid: ilukirjanduse, teaduslike ja populaarteaduslike ning raamatu illustreerimise ning trükitehniliselt kaunima raamatu auhindamise jaoks. Auhinnad määrati nagu varemgi kord aastas kõige väärtuslikumaks tunnustatud teose eest. Ilukirjanduse eest määrati auhind kirjanikule üksiku teose või kogu loominguga eest, mis viimase kahe aasta jooksul oli raamatuna ilmunud (Eesti Raamatufondi ajutine kokukord). Igasse auhindamiskomisjoni valis nõukogu 5 liiget ja 2 asemikku, komisjoni otsused esitati riigivanemale kinnitamiseks. Seega jäi otsustusõigus auhindamise kohta võimaljale institutsioonidele, mis viis mõnikord ka lahkarvamusteni.

Lahkarvamused žürii ja riigivanema vahel tekkisid juba esimesel auhindamisel 1934. aastal. Auhinnakomisjon esitas riigivanemale auhindamiseks järgmised autorid: I auhind Anton Hansen Tammsaare, II auhind Johannes Schütz (Sütiste), III auhind Karl August Hindrey. Protokollis lõpus on märkus, mille kohaselt Johannes Aavik jäi antud otsuse juures erapooletuks, põhjendades seda „oma mitmes suhtes põhimõtteliselt erinevate vaadete ja nõuetega ilukirjanduslike teoste kohta” (Riigivanema kirjandusauhinna protokoll 1934b). Ajakirjandusse olid omakorda lekkinud kuuldused, et II auhind läheb Eduard Hubelile ja III auhind Johannes Schützile (Riigivanema auhinnad 1934). Riigivanema käsukirjaga kinnitati aga auhinnad vaid Tammsaarele ning Hindreyale (Riigivanema käsukiri 1934). Mis alustel riigivanem otsust muutis, ei ole kättesaadavate materjalide põhjal võimalik välja selgitada. Aasta hiljem esitas komisjon väljaandmata teise auhinna arvelt riigivanemale kinnitamiseks kaks kolmandat auhinda. Lisaks Mait Metsanurgale (I auhind), Johannes Semperile (II auhind) ja August Mälgule (III auhind) määrati kolmas auhind ka August Allele (Riigivanema kirjandusauhinna protokoll 1935). Viimase auhindamist Konstantin Päts aga ei kinnitanud.

Lahkarvamusi tekitasid ka Vabariigi Presidendi 1938. aasta auhinnad. Eesti Raamatufondi ilukirjandusliku žürii otsuse järgi määrati 1500-kroonine auhind Mait Metsanurgale, 1000-kroonised auhinnad Friedebert Tuglasele „Väikese Illimari” ja Karl August Hindreyale teoste „Sigtuna häving” ja „Sündmusteta suvi” eest (ERF auhindamiskomisjon ERF juhatusel 1938). President nõustus Metsanurga auhindamisega, kuid 1000-kroonised auhinnad otsustati anda Henrik Visnapuule värssromaani „Saatana vari” ja Jüri Pari-

jõe le jutustuse „Teraspoiss” eest.² Komisjoni liikmed saadavad auhindade väljakuulutamise järel Eesti Raamatufondi juhatusele protestikirja: „Sellest hoolimata, et selliselt kardinaalsete muudatuste rakendamisega žürii tegevus on muudetud sisuliselt mõttetuks, on auhindade väljakuulutamisel ometi avalikkust informeeritud niisugusel kujul, millest võib välja lugeda, nagu langetaksid žürii ettepanekud ja auhindade lõplik jaotus täiesti ühte. Nõnda on siis žürii liikmete nimed avalikkuse ees seotud otsustega, mis ei ole nende omad, nad on tehtud vastutavaks kirjanduslikkude hinnangute eest, mille eest nad vastutada ei suuda” (ERF auhindamiskomisjon ERF nõukogule 1938).

Žürii ei taha küll kahtluse alla seada raamatufondi juhatuse õigust žürii tegevust kontrollida ja korrigeerida, kuid tahab, et avalikkuse ees tekkinud eksiarmused õiendatakse. Nii ilmub 1938. aasta auhindamise järel Päevalehes žüriiliikmete märkus: „Eksiarmuste ärahoidmiseks palume õiendada, et shürii esituse järgi presidendi 1000-krooniste auhindade saajateks olid shürii poolt ette pandud kaks teist kirjanikku ja ka teiste auhinnasummade jaotus oli mitmeti teistsugune” (Õiendus 1938). Vaatamata mitmekordsele žürii ja riigivanema otsuste lahknemisele ajakirjanduses pikemalt nende erimeelsuste teemal sõna ei võeta.

Riigivanema auhindu ei andnud kätte mitte riigivanem ise, vaid keegi võimuvälja esindajatest, enamasti haridusminister. Auhinna materiaalse poole moodustas ümbrik auhinnatšekiga, 1939. aastal anti lisaks sellele igale võitjale tema teos nahkköitesse köidetuna. Lisaks said auhinnavõitjad väljavõtte auhinnakomisjoni protokollist.

Riigivanema auhinda anti välja aastatel 1934–1937, Vabariigi Presidendi auhinda 1938–1940. Kolmel korral on Riigivanema/Vabariigi Presidendi auhinna võitnud Mait Metsanurk ja Karl August Hindrey, kahel korral August Mälk, Johannes Semper, Anton Hansen Tammsaare, ühel korral August Gailit, August Jakobson, Albert Kivikas, Jüri Parijõgi, Hugo Raudsepp, Juhan Sütiste, Friedebert Tuglas, Marie Under, Henrik Visnapuu. Kõigi võitjate näol on tegemist juba tunnustatud kirjanikega. Žanriliselt auhinnati kõige rohkem romaani (neljal aastal esimese auhinnaga, kuuel aastal teise ja ühel aastal kolmanda auhinnaga). Kolmel korral on auhind antud luulekogule või novellikogule (esimene auhind kummalegi vaid ühel korral). Kahel korral on esimese auhinnaga hinnatud näidendeid. Jutustus ja värssromaan on auhinna võitnud ühel korral ning erandina on ühel korral auhinnatud ka kirjanduskriitikat.

Auhinnakomisjonide sisulistest põhjendustes võitjate valiku kohta kordub 1930. aastatel märksõna „rahvuslik”. 1934. aasta auhindamisel tuuakse Tammsaare puhul välja, et „Tõde ja õigus” on „väliselt suurim ja sisuliselt suurimaid saavutusi eesti kirjandusloos. [...] ...ning selgitab mitmeti uues valgustuses meie rahvuslikku omapära” (Riigivanema kirjandusauhinna protokoll 1934b). Aasta hiljem märgitakse Metsanurga romaani „Ümera jõel” kohta, et „teos on praegu ajakohane oma eeskavakindla rahvusliku vaimuga” (Riigivanema kirjandusauhinna protokoll 1935). 1940. aastal peetakse Jakobsoni „Viirastuste” puhul oluliseks rõhutada: „Teose kandev idee on eluline, rahva moraalitunnet soodustav ja terve” (Auhinnad kirjandusele 1940). Loomu-

² Parijõe le oli auhindamiskomisjoni otsusega ette nähtud 750-kroonine Tartu auhind ja Visnapuule lihtsalt 750-kroonine auhind (ERF auhindamiskomisjon ERF juhatusele 1938).

likult ei unustata selle kõrval esile tõstmast ka võiduteoste väga head stiili, kompositsiooni ja teisi väärtuslikke külgi.

Riigivanema auhinna žüriisse kuulusid nii võimuorganite kui ka erinevate kirjandusorganisatsioonide esindajad. Esialgu oli žürii 6-liikmeline, Eesti Raamatufond muutis selle 5-liikmeliseks. Žüriisse kuulusid aastatel 1934–1940 neljal aastal August Annist, kolmel aastal Oskar Urgart, Henrik Visnapuu ja Albert Kivikas, kahel aastal riigisekretär Karl Johannes Terras, hari-dusnõunik Johannes Aavik, Friedebert Tuglas, August Alle, Ants Oras, Hugo Raudsepp, Gustav Suits, Jaan Rummo. Ühel korral kuulusid žüriisse Johannes Semper, Daniel Palgi, August Gailit, Eduard Hubel, Juhan Jaik, Artur Adson, Jüri Parijõgi, Rudolf Sirge.

Iga-aastaste kirjandusauhindade idee teostumist oli oodatud pikka aega ning auhindamisele eelnes erinevaid diskussioone, kuid tulemus ei olnud lõpuks päris see, mida oli oodatud. Karl Ehrmann kahetses, et „Riigivanema auhind ei saanudki, kahjuks, meie avalikus arvamises ja seltskonnas suureks ja pidulikuks sündmuseks. Sest egas sellekohaste teadete, auhinnatute piltide avaldamise ja auhinnatud teoste paarikordse kirjastuse reklaamimisega ometi antud auhinnale pidulik ja suur tähendus” (Ehrmann 1935).

Siiski rõhutati ajakirjanduses üldiselt auhindamise positiivset rolli kirjanduselu elavdajana ning raamatutele tähelepanu toojana: „Need auhinnad tekitavad raamatute ümber elevust, avaldades oma head mõju niihästi kirjanikele kui lugejaile. Nagu möödunud aasta kogemused näitavad, on lugejad suurt huvi osutanud just neile raamatuile, mis said riigivanema auhinna. See-ga on need auhinnad määrava tähtsusega raamatu levikul” (Riigivanema kirjanduslikud 1935).

Suurim kirjanikule osaks langenud reaalne tunnustus, Lagle talu, anti 1937. aastal kirjanik August Mälgule. „Eesti kirjanduslugu” (2001) kirjeldab seda kui omalaadset Nobeli preemiat, mille jagamisel „oli peamiseks poliitiline faktor”. Kuna tegemist oli riikliku auhinnaga, siis saigi selle kõige „voolu-joonelisem kirjanik, pärioolu sõudja” (Annus jt 2001: 314).

Auhinna väljaandmisest „tänutäheks ja austuseks meie parimale loojale kirjasõna alal” andis esmakordselt teada peaministri asetäitja Kaarel Eenpa-lu raamatuaasta lõpuaktusel. Auhinna väljaandmise otsustas Eesti Raama-tufondi juhatus. Meediakajastust leidis talu väljaandmine loomulikult palju, sest tegu oli erakordse auhindamisega. Valdavalt oli meedia talu August Mäl-gule määramise suhtes irooniline, lisaks mitmetele kriitilistele artiklitele avaldati sel teemal ka karikatuure ja pilkelugusid. Valdav osa kommentaari-dest olid seotud just võitja valikuga (vt selle kohta Lagle talu 1937; Lagle 1937; Vinkel 1997).

Riigivanema auhinnad

1934 I – A. H. Tammsaare „Tõde ja õigus” IV ja V (1500 kr)
 III – K. A. Hindrey novellikogud „Välkvalgus” ja „Armastus-kiri” (750 kr)

Žürii: K. Terras, J. Aavik, F. Tuglas, J. Semper, A. Alle (E. Hubeli asendaja-na), A. Oras

- 1935 I – M. Metsanurk romaan „Ümera jõel” (1500 kr)
 II – J. Semper romaan „Armukadedus” (1000 kr)
 III – A. Mälk romaan „Surnud majad” (750 kr)
 Žürii: K. Terras, J. Aavik, A. Oras, H. Raudsepp, F. Tuglas, H. Visnapuu

- 1936 I – M. Under luulekogu „Kivi südamele” (1500 kr)
 II – J. Sütiste luulekogu „Päikese ootel” ja poeem
 „Noored partisanid” (1000 kr)
 II – A. Mälk romaan „Õitsev meri” (1000 kr)

Žürii: H. Raudsepp, H. Visnapuu, D. Palgi, A. Annist, G. Suits (A. Adson ja A. Kivikas kandidaadid)

- 1937 I – A. Kivikas romaan „Nimed marmortahvlil” (1000 kr)
 I – F. Tuglas „Kriitika” I–VIII (1000 kr)
 II – K. A. Hindrey romaan „Urmas ja Merike” (750 kr)
 II – J. Semper luulekogu „Tuuleratas” (750 kr)

Žürii: G. Suits, H. Visnapuu, A. Annist, O. Urgart, J. Rummo

- 1937 Lagle talu – A. Mälk

Žürii: Raamatufondi juhatus: E. Hubel, H. Visnapuu, dir J. Vasar

Vabariigi Presidendi auhinnad

- 1938 I – M. Metsanurk romaan „Kutsutud ja seatud” (1500 kr)
 II – H. Visnapuu värssromaan „Saatana vari” (1000 kr)
 II – J. Parijõgi jutustus „Teraspoiss” (1000 kr)

Žürii: A. Annist, A. Gailit, A. Kivikas, J. Rummo, O. Urgart

- 1939 I – H. Raudsepp näidendid „Lipud tormis” ja „Mees,
 kelle käes on trumbid” (1500 kr)
 II – A. Gailit romaan „Karge meri” (1000 kr)
 II – K. A. Hindrey novellikogu „Südamed” ja romaan
 „Loojak” (1000 kr)

Žürii: A. Annist, E. Hubel, J. Jaik, A. Kivikas, O. Urgart

- 1940 I – A. Jakobson näidend „Viirastused”, novellid „Mä-
 lestusi laulvast kuldkonkast” (1500 kr)
 II – A. H. Tammsaare „Põrgupõhja uus Vanapagan”
 (1000 kr)
 II – M. Metsanurk „Tuli tuha all” (1000 kr)

Žürii: A. Adson, A. Alle, A. Kivikas, J. Parijõgi, R. Sirge

Raamatuaasta

1935. aastal tähistati eesti raamatu 400 aasta juubelit riikliku propaganda-üritusega (Annus jt 2001: 219) – kuulutati välja raamatuaasta. Kirjanduselu oli sel aastal väga elav: peeti kõnekoosolekuid, korraldati raamatunäitusi, ilmus palju raamatuid ja artikleid.

Raamatuaasta kirjandusauhinnad otsustati määrata Eesti iseseisvuse algusest kuni raamatuaasta toimumiseni (1918–1935) ilmunud ilukirjanduse eest. Autasud määrati kirjanikele nende kogutoodangu eest, mille juures märgiti ära nende tippsaavutused üksikute raamatute näol. Rahvuslikkust rõhutati raamatuaasta auhindade juures korduvalt (vt Raamatu-aasta autasud).

Raamatuaasta ilukirjandusauhindade žürii oli 7-liikmeline, lisaks üks liige lastekirjanduse alalt. 1000-kroonised peaaahinnad romaani ja novelli alal said Anton Hansen Tammsaare ja Mait Metsanurk, luule alal Gustav Suits, näitekirjanduses Hugo Raudsepp, noorsoo- ja lastekirjanduse valdkonnas Oskar Luts. Peaaahinna vääriliseks tunnistati ka Friedebert Tuglas võrdselt ilukirjanduse ja kirjandusloo valdkonnas. Mitmeid kirjanikke autasustati väiksemate summadega. A. H. Tammsaare puhul rõhutati tema tõusmist populaarseimaks eesti rahvuskirjanikuks ja eelkõige tema suurromaanis „Tõde ja õigus” antud läbilõiget „kogu meie rahva viimaste põlvede elu ja elukäsituse arengust” (Loomingu tunnustamine 1935). Metsanurga kohta toodi välja tema jutustamis- ja fabuleerimisanne, „elustades oma töid siira tõearmastuse ja rahvuslik-sotsiaalse kultuuritahtega”. Underit nimetati eesti suurimaks naiskirjanikuks, Raudseppa eesti näitekirjanduse „suur kujuk” (Loomingu tunnustamine 1935).

Raamatuaasta kirjandusauhindade žüriisse kuulusid ilukirjanduse alal Johannes Aavik, Linda Eenpalu, Friedebert Tuglas, August Anni, Daniel Paldi, Karl Schlossmann, J. Väinaste ja H. Roos (lastekirjanduse alal). Seega ei koosnenud žürii ainult kirjandusnimestest. Žürii valikud kinnitas raamatuaasta eestseisus, kuhu kirjanikest kuulusid Eduard Hubel, Henrik Visnapuu, Friedebert Tuglas ja Juhan Jaik. Eestseisus korrigeeris mõningal määral žürii otsust, suurendades Underile ja Visnapuule määratud preemiasummasid ning lisades mõned kirjanikud (Raamatu-aasta eestseisus 1935). Eraldi on protokollis lisatud märkus, et auhindade otsustamise küsimusest Hubel ja Visnapuu osa ei võtnud.

Raamatuaasta kirjandusauhinnad anti üle aktusel Estonia kontserdisaalis. Riigivanem Konstantin Päts korraldas kirjanikele ka vastuvõtu Kadrioru lossis ning laureaadid olid kutsutud aktusejärgsele õhtusöögile peaministri asetäitja Kaarel Eenpaluga. Auhindade kättejagamist kajastati meedias värvikalt, kohal oli nii kirjutav ajakirjandus kui ka filmikaamerad.

Raamatuaasta auhinnad 1935

1918–1935 ilmunud teoste eest

Romaan ja novell	I – A. H. Tammsaare, M. Metsanurk (1000 kr)
	II – A. Gailit, A. Jakobson, A. Kivikas, P. Vallak (500 kr)
	III – A. Mälk (350 kr)

Luule	I – G. Suits (koos kirjandusteadusliku tööga) (1000 kr) II – M. Under, H. Visnapuu (800 kr) III – A. Alle, J. Kärner, J. Semper, J. Sütiste, E. Hiir (400 kr)
Näitekirjandus	I – H. Raudsepp (1000 kr) II – A. Adson (350 kr)
Noorsookirjandus	I – O. Luts (750 kr) II – J. Parijõgi (350 kr) III – J. Jaik (350 kr)
Kirjanduslugu	I – F. Tuglas – kirjandusloolise ja ilukirjandusliku loomingu eest (1000 kr)

Žürii: J. Aavik, L. Eenpalu, F. Tuglas, A. Anni, D. Palgi, K. Schlossmann, J. Väinaste, H. Roos (lastekirjanduse alal), K. Liidemann (kandidaat)

Eesti Raamatufond toetab kirjandust

Raamatuaastaga seondub ka mitme uue kirjandusauhinna algatamine. Raamatuaasta raames saadeti üleskutse iga-aastaste kirjanduslike ja teaduslike auhindade asutamiseks linna- ja maavalitsustele ning ka eraettevõtetele. „Kuna riik ei suuda kogu ulatuses võtta enesele kirjanduse ja kunstide soodustamist, siis on kultuurrahvad valitsuste kõrval arendanud mätsenismi seltskonna omal algatusel. Lugematute annetuste, päranduste ja korjanduste teel on loodud kultuurrahvaste juures palju suuri sihtasutusi ja kapitale, millest antakse toetusi kirjanduse, kunstide ja teaduste edendamiseks. [---] Austatud mätsenid, aidake luua majanduslik kandepind ausaks kultuurivõitluseks eesti vaimukangelastel teiste rahvastega... rajage oma firmanimelisi auhindu ja stipendiume eesti kultuuri arendamiseks. See on kaunim ja mõjuisaim reklaam teile ja teie ettevõtetele” (Üleskutse).

Nagu eespool öeldud jäi pärast raamatuaastat Riigivanema auhindade väljaandmine vastloodud sihtasutuse Eesti Raamatufond ülesandeks. Raamatufond seadis põhikirjas oma esimeseks eesmärgiks „eesti kirjanduse ja teaduse, esijoones rahvuslike ning kodumaiste teaduste edendamine ja soodustamine auhindamiste, stipendiumite, töötasude ja muude aineliste toetuste näol” (Sihtasutus 1937: 3). Lisaks Riigivanema auhindadele andis raamatufond auhindu välja ka teiste annetajate nimel, nii tekkisid paljude ettevõtete ja organisatsioonide kirjandusauhinnad (Eesti Pank, AS Eesti Paber, Kreenbalt, AS Kreenholmi Manufaktuur, AS Balti Puuvilla ketramise ja kudumise vabrik, Vastutavate Ametnikkude Ühing). Auhindade üle otsustas sama komisjon, kes andis välja ka Riigivanema kirjandusauhinda, komisjoni otsused esitati raamatufondi juhatuse kaudu haridusministrile kinnitamiseks. Raamatufondi ajutises kodukorras on märgitud, et auhinnakomisjoni lõppistungist võisid sõnaõigusega osa võtta auhindade annetajate esindajad, kuid tegelikkuses seda ei toimunud.

Ettevõtete poolt eraldatud auhinnasummad suurendasid kirjanikele mõeldud preemiaid ning võimaldasid laiendada kirjanike hulka, kes Riigivanema auhindade jagamisel ära märgitud ja premeeritud said.

Eesti Raamatufondi auhinnad

	1936	
Eesti Panga auhind		A. H. Tammsaare „Ma armastasin sakslast” (1000 kr)
Kreenbalti auhind		A. Gailit „Isade maa” (750 kr)
AS Eesti Paberi auhind		E. Hiir luulekogu „Sinimäed” (500 kr)
		A. Jakobson „Reamees Mattias” ja „Üksiklased” (500 kr)
		P. Vallak „Neli tuult jalge all” ja „Teod pahu-pidi” (500 kr)
		K. A. Hindrey „Kill Martens koolis” (250 kr) – noorsookirjanduse auhind
	1937	
Eesti Pank		A. Mälk „Rannajutud” ja „Läänemere isandad” (750 kr)
		M. Metsanurk „Soosaare” (500 kr)
		P. Krusten „Vehklemõisa aednik” (300 kr)
AS Eesti Paber		B. Alver „Tolm ja tuli” (500 kr)
		J. Kärner „Sõna sütega” ja „Kadunud aegade hämarusest” (500 kr)
		H. Adamson luulekogu „Mälestuste maja” (300 kr)
		J. Jaik noorsoojutustus „Tondi jutud” (200 kr)
		K. Ristikivi noorsoojutustus „Semud” (200 kr)
Vastutavate Ametnikkude Ühing		Jakob Liiv memuaariraamat „Elu ja mälestused” (250 kr)
	1938	
Eesti Pank		F. Tuglas „Väike Illimar” I–II (750 kr),
		K. A. Hindrey „Sigtuna häving” (750 kr)
		A. Mälk „Taeva palge all” (750 kr)
AS Eesti Paber		H. Talvik luulekogu „Kohtupäev” (750 kr)
AS Kreenholmi Manufaktuur		A. Adson luulekogu „Lehekülg ajaraamatust” (500 kr)
AS Balti Puuvilla ketramise ja kudumise vabrik		J. Semper reisikirjeldus „Lõuna Risti all” (500 kr)
	1939	
Eesti Paber		K. Merilaas luulekogu „Maantee tuuled” (500 kr)
		R. Roht romaan „Elutee” (500 kr)
		H. Visnapuu luulekogu „Põhjavalgus” (500 kr)
Eesti Pank		A. Mälk novellikogu „Mere tuultes” (500 kr)
		P. Vallak novellikogu „Lambavarga Näpsi lori-jutud” (500 kr)
AS Kreenholm		K. Ristikivi „Tuli ja raud” (500 kr)

1940

Eesti Paber
Balti Puuvilla ketramise
ja kudumise vabriku AS
Kreenholmi puuvilla-
saaduste manufaktuur
Eesti Pank

E. Kippel „Jüriöö” (500 kr)

P. Krusten „Kalle Jaanuse kättemaks” (500 kr)

A. Mälk „Kivid tules” (500 kr)

J. Barbarus „Üle läve” (600 kr)

J. Kärner „Käidud teedelt” (600 kr)

J. Sütiste „Valgus ja varjud” (600 kr)

Omavalitsused auhindavad

Eesti Kirjanikkude Liit ja raamatuaasta peatoimkond pöördusid 1935. aastal ka Eesti linnavalitsuste poole palvega, et need hakkaksid välja andma oma kirjandusauhindu. Tartu ja Tallinna linnavalitsusele oli Eesti Kirjanikkude Liit vastava ettepaneku teinud ka juba 1930. aastal. Tookord ei saanud auhindamised teoks. Tallinna linn lükkas ettepaneku tagasi rahapuudusel (Suurema kirjandusliku auhinna 1930). 1935. aastal oli kirjanduse auhindamine kõne all mitmes linnavalitsuses ja sai mõnes lõpuks ka teoks. Auhindamistraditsioon tekkis Tallinnas, Tartus, Pärnus ja Viljandis.

Tartu ja Viljandi määrasid oma kirjandusauhinnad koostöös Eesti Raamatufondiga. Tartu otsustas välja anda kaks auhinda: 750 krooni puhtilukirjandusele (romaan, novell, luule, näidend) ning 250 krooni laste- ja populaarteaduslikule kirjandusele. Auhind anti välja Eesti raamatu 400 aasta juubeli puhul „eesti kirjandusliku loomingu kõrgemate saavutiste tähistamiseks ja kirjandusliku loomingu edendamiseks” (Tartu linnavolikogu koosoleku protokoll 1936). Auhinna põhimääruses on märgitud lisaks, et „eelistatakse esmaajoones teoseid, mis kujutavad meie rahva vabadusvõitlust, rahva elujõudu ja tema loovat tööd”. Edaspidi otsustati auhinda välja anda kord aastas, kevaditi ja koos teiste samalaadsetega. Auhinna üle otsustamine jäeti suures osas Riigivanema kirjandusauhinna komisjoni hooleks, auhinna määramise juurde otsustati saata ka üks Tartu linna esindaja. Tegelikult otsustas auhinnad aga Eesti Raamatufondi määratud komisjon ilma kohalike omavalitsuste osaluseta.

Viljandis tekitas kirjandusauhinna asutamine mitmeid vaidlusi ning esimesel korral anti auhindamisele eitav vastus põhjendusega, et linna eelarve on juba koostatud. Teisel korral oli Viljandi linnapea nõus auhinna loomisega, kuid volinikud ei olnud: „võib anda, aga mitte kinnitada sõnu „iga-aastane” ja „püsiv”, et mitte koormata tulevasi põlvkondi” (Viljandis vaieldi 1936). Auhinda, mille suurus oli 250 krooni, määrati aastatel 1936–1938. Tartu ja Viljandi kirjandusauhindadest sai lisaauhind Riigivanema/Vabariigi Presidendi ja Eesti Raamatufondi suurel auhinnajagamisel. Premeeritavate väljalimises linnade esindajad kaasa ei rääkinud.

Tallinn ja Pärnu andsid oma kirjandusauhinnad välja iseseisvalt. Ka Tallinn kaalus auhindamist koostöös Eesti Raamatufondiga, kuid kuna viimane ei nõustunud, et Tallinna linna esindaja hääleõigusega Tallinna linna auhinatava valimisest osa võtab, otsustati auhind välja anda iseseisvalt (Tallinna linnapea 1938). Kirjandusauhind asutati eesti kirjanduse edendamiseks

(Tallinn asutab 1936). Auhindade jagamisel peeti siiski silmas ka kandideerivatele teostele varem jagatud auhindu, nii näiteks määrati 1938. aastal Tallinna auhind Tuglasele „Väikese Illimari” eest. Žürii arvates oli parim siiski Mari Raamoti „Minu mälestused”, kuid kuna see raamat oli juba „auhinnatud Tallinna Naisklubi poolt”, jäeti nimetatud teos auhindamata (Tallinna kirjanduslikud auhinnad 1938).

Pärnu linn asutas oma kirjandusauhinna 1935. aastal (Kirjanduslik auhind 1935). Esimesel auhindamisel võeti aluseks, et auhind määratakse kirjanikule, kes oleks Pärnust pärit või tegutsenud Pärnus pikemat aega (Barbarus 1935).

Ühekordseks jäid Narva, Võru ja Virumaa kirjanduslikud auhinnad 1936. aastal raamatuaasta tähistamise raames ning Nõmme 1938. aasta auhind. Võrus andis lisaks linnavalitsuse eraldatud 100-kroonisele auhinnale oma kirjandusauhinna välja ka Dr Fr. R. Kreutzwaldi Mälestuse Jäädvustamise Selts teose eest, mis annab „kõige parema ja tähelepanuväärivaima” ülevaate Kreutzwaldist elust ja tööst (Võru 1936). Nõmme linn soovis samuti „jõukohaselt kaasa aidata kirjanduse paremale arengule” (Nõmme asutab 1935) ning jõudis auhindamiseni 1938. aasta hilissügisel.

Auhindu iseseisvalt välja andnud kohalike omavalitsuste auhinnažüriid koosnesid eelkõige kultuuri- ja kirjandustegelastest (nt õpetajad Nõmmel ja Tallinnas) ning auhinnakomisjoni töösse kaasati üksikuid üldiselt tunnustatud eksperte (Eduard Hubel Võru auhinna žüriis). Meediakajastusest lähtuvalt tundub, et auhindade väljaandmine oli linnadele päris raske ülesanne, kaheldi nii oma rahalises suutlikkuses kui ka hinnangute andmise võimekuses.

Kohalike omavalitsuste auhinnad

Pärnu	1935	J. Barbarus (500 kr)
		A. Jakobson novellikogu „Reamees Mattias” ja „Üksildased” (250 kr)
	1937	H. Talvik luulekogu „Palavik” (250 kr)
		P. Vallak novellikogu „Armuleib” (500 kr)
1938	A. Sang „Üks noormees otsib õnne” (250 kr)	
	K. A. Hindrey „Sündmusteta suvi” ja „Sigtuna häving” (250 kr)	
Tallinn	1937	A. Kivikas „Nimed marmortahvlil”
	1938	F. Tuglas „Väike Illimar” I ja II (500 kr)
	1939	A. Gailit „Karge meri” (400 kr)
	1940	A. H. Tammsaare „Põrgupõhja uus Vanapagan” (500 kr)

Žürii 5-liikmeline: linnapea, haridusosakonna juhataja, Keskkooliõpetajate Kogu Tallinna Koondise esindaja, Tallinna Õpetajate Seltsi esindaja, Keskrakamatukogu juhataja

Tartu	1936	M. Raud „Kirves ja kuu” (750 kr)
		A. Jakobson „Metsalise rada” ja novellikogu „Esimesed meheteod” (500 kr)

- L. Anvelt – toetus noorele kirjanikule (250 kr)
 K. A. Hindrey „Sündmusteta suvi” ja „Sigtuna häving” (750 kr)
- 1939 A. Jakobson „Vaikne õhtu” ja „Oktoobrituul” I ja II (750 kr)
- 1940 J. Semper „Kivi kivi pääle”
- Viljandi 1936 J. Semper „Risti-rästi läbi Eesti” (250 kr)
 R. Roht noorsoojutt „Suvised rõõmud” (250 kr)
 H. Adamson luulekogu „Linnulaul” (250 kr)
- Narva 1936 noorsookirjandus R. Janno „Vutimehed” (250 kr)
- Võru 1936 A. Annist monograafia Kalevipoja saamisloost (100 kr)
- Žürri: Võru linna kultuuritegelased, lisaks E. Hubel, K. Ehrmann Pärnust
- Virumaa 1936 lastekirjandus M. Sillaots „Trips, Traps ja Trull” (250 kr)
- Nõmme 1938 M. Sillaots „Viiskümmend” (150 kr)
- Žürri: kohalikud õpetajad

Naisklubi tõstab esile naiste loodud kirjandust

Raamatuaasta puhul kuulutas oma auhinna välja ka Tallinna Naisklubi. Naisklubi oli proovinud oma auhinda luua ka 1930. aastal „aastatoodangu parima naisautori teose eest” (Kirjanduslik eriauhind 1930), kuid see ei saanud teoks. Tallinna Naisklubi auhinna puhul on tegemist ainsa auhinnaga eesti kirjandusauhinnade ajaloos, mis on olnud soolise suunitlusega. Raamatuaastal väljakuulutatud auhind oli mõeldud välja anda ilukirjandusliku teose eest, milles oleks „objektiivselt ja huvitavalt kujutatud töötav intelligentne Eesti naine” (Tallinna naisklubi 1935). Esimesel korral jäi auhind aga välja andmata sest ei leitud ühtegi teost, mis oleks etteantud tingimustele vastanud.

Aasta hiljem anti Tallinna Naisklubi auhind siiski üle, jagades seda kahe naisautori, Mari Raamoti ja Marta Sillaotsa, vahel. Žürri põhjendusi ajakirjanduses ei avaldata, ainuke märkus puudutab seda, et Sillaotsa puhul võeti arvesse ka tema kirjanduskriitikaalast tegevust. Naisklubi rõõmustas selle üle, et ka võitjad ise olid töötavad ja intelligentsed naised. Auhind anti üle klubi 10. aastapäeva pidulikul koosviibimisel. Võitnud kirjanike endi tagasihoidlikku suhtumist auhinda võib valgustada Raamoti tänukõne algus, kus ta vabandab juba ette, „sest te teate, et ma olen väike ja algaja” (Naisklubi austas 1938).

Tallinna Naisklubi auhind on esimene omataoline algatus, mis ei ole järge leidnud ka tänapäeval. Antud auhinna puhul on oluline, et tegemist ei olnud ainult naiskirjaniku auhindamisega õnnestunud naistegelaste kujutamise eest, vaid ühtlasi ka naiste endi hinnanguga kirjandusele.

Tallinna Naisklubi auhind

- 1936 jäi välja andmata (750 kr)
- 1938 M. Raamot „Minu mälestused” (400 kr)
M. Sillaots „Viiskümmend” (400 kr)

Kokkuvõtvalt

Aastatel 1918–1940 Eestis välja antud kirjandusauhinnad tulevad eelkõige võimuvälja institutsioonidelt (riik, riigivanem, vabariigi president, kohalikud omavalitsused). Auhinnažüriid koosnevad küll enamasti kirjanikest ja kirjandusnimestest, kuid lõplik otsustusõigus ja auhinnatute kinnitamine jäävad siiski võimuinstitutsioonide kätte. Auhindade väljaandmisel on seega esmajärjekorras silmas peetud riiklikke huvisid ning „rahvuslikkus” oli 1930. aastatel olulisemaid märksõnu. Paaril korral on žürii küll kasutanud juhust, et end lõplikust neile mittemeelepärasest või pealesunnitud otsusest distantseerida.

Erinevaid auhindu loetledes võib tunduda küll nende arv olevat suhteliselt suur, kuid sisuliselt on Riigivanema/Vabariigi Presidendi, Eesti Raamatufondi ning mitme kohalike omavalitsuste auhindamiste puhul tegemist ühe auhindamisega, sest auhindu jagas sama žürii. Auhinnad ei olnud spetsialiseerunud, auhinnati üheskoos kõiki kirjandusžanre (proosa, luule, näitekirjandus), ka määramisprintsipiid ei olnud täpselt sõnastatud.

Enim auhindu pälvisid esimese Eesti Vabariigi ajal kirjanikest August Mälk (kokku kaheksa erinevat auhinda), Johannes Semper (seitse auhinda), Karl August Hindrey, August Jakobson, Mait Metsanurk ja Anton Hansen Tammsaare (kuus auhinda). Auhindu võitnud kirjanike ring ei ole väga suur ning kõrgeimad kirjandusauhinnad (Riigivanema/Vabariigi Presidendi, Raamatuaasta ja Kultuurkapitali auhinnad) läksid 1930. aastatel erinevatel auhindamistel ikka Tammsaarele, Metsanurgale ning Mälgule.

Riiklike auhindade puhul oli valiku tegemiseks määratud spetsialistidest koosnev komisjon, kuid lõplik otsustusõigus jäi auhinna väljaandjale ning aegajalt otsuseid ka korrigeeriti. Kõige rohkem kuulus olulisemate kirjandusauhindade žüriisse Johannes Aavik (haridusnõunikuna Riigivanema auhinna žüriis kahel korral, aga ka kultuurkapitali ja raamatuaasta auhindade žüriis) ja August Annist (kolmel korral Riigivanema/Vabariigi Presidendi auhinna žüriis, samuti raamatuaasta žüriis). Sagedamini kuuluvad auhindajate hulka ka Albert Kivikas, Friedebert Tuglas, Henrik Visnapuu ja Oskar Urgart. Žüriisse kuulunud kirjanikud olid enamasti aktiivselt tegevad erinevates kirjandusorganisatsioonides või valitsusasutuste juures. Ajakirjanduses nähti probleemi na kirjanike endi väga sagedat esinemist kirjandusauhindade žüriides.

Auhinnažüriide hindamistegevus oli iseseisvusajal suhteliselt läbipaistev, nende tööd kajastati ajakirjanduses üsna palju. Võitjate endi kommentaare praktiliselt ei ilmunud, pigem anti sõna kriitikutele. Auhindade maine ja mõju on sel ajal küllaltki vastuoluline küsimus. Auhindamistele pöörati palju tähelepanu, kuid samas ironiseeriti nende üle avalikult, avaldati karika- tuure ja följetone.

Vaatamata sellele, et auhindamine teenis sageli ka riikliku propaganda ja võimuinstitutsioonide huve, kuuluvad auhindu võitnud kirjanikud ja nende võiduteosed ka tänapäeval eesti väärtuslikuma kirjanduse hulka.

Kirjandus

- 800 000 marka 1927 = 800 000 marka 22 kirjaniku vahel jagatud. – Postimees 24. IX, nr 259.
- An n u s, Epp, E p n e r, Luule, J ä r v, Ants, O l e s k, Sirje, S ü v a l e p, Ele, V e l s - k e r, Mart 2001. Eesti kirjanduslugu. Tallinn: Koolibri.
- Auhinnad kirjandusele 1940 = Auhiinad kirjandusele ja teadusele. – Päevaleht 18. V, nr 130.
- Barbarus 1935 = Joh. Barbarus – Pärnu laureaati. – Päevaleht 23. IX, nr 259.
- Eesti Nobel 1928 = Eesti „Nobeli auhind” asutamisel. – Päevaleht 4. XII, nr 331.
- Eesti Raamatufondi ajutine kodukord. – EKM, f 212, m 8 : 8, l 5/22.
- E h r m a n n, Karl 1935. Kirjanduslikke päevaküsimusi. – Kunst ja Kirjandus 10. III, nr 10.
- EKL kiri Riigivanemale 1932 = Eesti Kirjanikkude Liidu kiri Riigivanemale. – ERA, f 31, n 5, s 929, l 1.
- ERF auhindamiskomisjon ERF juhatusele 1938 = Eesti Raamatufondi ilukirjan- duse auhindamiskomisjoni kiri Sihtasutus Eesti Raamatufondi juhatusele. – EKLA, f 2008, m 1 : 2 (O. Urgart).
- ERF auhindamiskomisjon ERF nõukogule 1938 = Eesti Raamatufondi ilukirjan- dusliku žürii liikmete kiri Sihtasutus Eesti Raamatufondi nõukogule. – EKLA, f 2008, m 1 : 2 (O. Urgart).
- H u b e l, Eduard 1927. Eesti kirjanikkude auhindamine. – Päevaleht 24. IX, nr 260.
- J.L. 1937. Kirjanduslikest auhindadest. – Vaba Maa 27. XI, nr 274.
- Kirjanduse sõber 1933. Kuhu jääb riigivanema nimeline kirjanduslik auhind? – Vaba Maa 17. XI, nr 270.
- Kirjanduslik auhind 1935 = Kirjanduslik auhind Pärnu linnalt. – Päevaleht 16. VIII, nr 225.
- Kirjanduslik eriauhind 1930 = Kirjanduslik eriauhind naistele. – Päevaleht 16. III, nr 74.
- Lagle 1937 = „Lagle” rentnikuks saab A. Mälk? – Päevaleht 19. XI, nr 315.
- Lagle talu 1937 = Lagle talu A. Mälgule. – Postimees 25. XI, nr 320.
- Loomingu tunnustamine 1935. – Päevaleht 9. IX, nr 259.
- M e t t u s, Voldemar 1937. Kirjanduslikud auhiinad. – Eesti Päevaleht 23. V, nr 137, Kunst ja Kirjandus, nr 18.
- Milline teos väärrib 1934 = Milline teos väärrib riigivanema auhinda. – Postimees 7. IX, nr 244.
- Naisklubi austas 1938 = Naisklubi austas M. Raamotit ja M. Sillaotsa. – Päeva- leht 16. II, nr 46.
- Naisklubi kirjanduslik 1936 = Naisklubi kirjanduslik auhind jäi välja andmata. – Päevaleht 25. IV, nr 111.
- Nõmme asutab 1935 = Nõmme asutab kirjandusliku auhinna. – Päevaleht 9. XI, nr 310.
- O r a s, Ants 1927. Viimane kirjanduslik auhindamine. – Postimees 30. IX, nr 265.

- Raamatu-aasta autasud. – EKLA, f 212, m 7 : 8, l 1 (H. Visnapuu).
- Raamatu-aasta eestseisus 3. IX 1935 = Raamatu-aasta peakomitee ja eestseisuse juhatuses koosolekute protokollid. – EKLA, f 212, m 7 : 11 (H. Visnapuu).
- Rahva austusavaldused 1935 = Rahva austusavaldused raamatule ja kirjanikele. – Päevaleht, 9. IX, nr 249.
- Riigivanema auhinna mõistmisse 1934 = Riigivanema auhinna mõistmisse parandusi. – Päevaleht 18. IX, nr 257.
- Riigivanema auhinnad 1934. – Päevaleht 5. XII, nr 335.
- Riigivanema auhinnad 1935 = Riigivanema auhinnad anti kirjanikele üle. – Päevaleht 2. VI, nr 151.
- Riigivanema kirjandusauhinna protokoll 1934a = 13. IX 1934 peetud Riigivanema Kirjandusliku Auhinna Komisjoni koosoleku protokoll. – ERA, f 31, n 5, s 929.
- Riigivanema kirjandusauhinna protokoll 1934b = 4. XII 1934 peetud Riigivanema Kirjandusliku Auhinna Komisjoni koosoleku protokoll. – ERA, f 31, n 5, s 929, l 32.
- Riigivanema kirjandusauhinna protokoll 1935 = Riigivanema Kirjandusliku Auhinna Komisjoni koosoleku protokoll. – ERA, f 31, n 5, s 929, l 19–20.
- Riigivanema kirjanduslik auhind 1930. – Postimees 16. III, nr 73.
- Riigivanema kirjanduslik auhind 1932. – ERA, f 31, n 5, s 929, l 2.
- Riigivanema kirjandusliku auhinna põhimäärused 1934. – EKLA, f 212, m 8 : 28 (H. Visnapuu).
- Riigivanema kirjanduslikud 1932 = Riigivanema kirjanduslikud auhinnad. – Päevaleht 3. XI, nr 301.
- Riigivanema kirjanduslikud 1935 = Riigivanema kirjanduslikud auhinnad. – Päevaleht 4. V, nr 122.
- Riigivanema käsukiri nr 15. 12. XII 1934. – ERA, f 31, n 5, s 929, l 21.
- Sihtasutus 1937 = Sihtasutus „Eesti Raamatufond” 1937. Põhikiri ja kodukord. Tallinn.
- Suur kirjanduslik auhind 1930. – Postimees 15. III, nr 72.
- Suurema kirjandusliku auhinna 1930 = Suurema kirjandusliku auhinna soetamine. – Päevaleht 21. XII, nr 348.
- Tallinn asutab 1936 = Tallinn asutab iga-aastased kirjanduslikud auhinnad. – Päevaleht 7. XI, nr 302.
- Tallinna kirjanduslikud auhinnad 1938 = Protokoll Tallinna linna kirjanduslike auhindade määramise komitee koosolekust 8. III 1938. – TLA, f 82, n 1, s 1569, l 23–36.
- Tallinna linnapea 1938 = Tallinna linnapea kiri „Uus Eesti” toimetusele 17. III 1938. – TLA, f 82, n 1, s 1569, l 37–38.
- Tallinna naisklubi 1935 = Tallinna naisklubi kirjanduslik auhind 1935. – Päevaleht 10. IX, nr 250.
- Tartu linnavolikogu koosoleku protokoll 1936 = Tartu Linnavolikogu korraline koosolek 30. III 1936. – ERA, f 1108, n 5, s 789, l 25–26.
- Tööstipendiumide asemele 1926 = Tööstipendiumide asemele kirjanduse auhinnad. – Postimees 27. III, nr 85.
- U l j a s, Jüri 2005. Eesti Kultuurkapital 1921–1941. Tallinn.
- Viljandis vaieldi 1936 = Viljandis vaieldi kirjandusliku auhinna määramise ümber. – Päevaleht 26. III, nr 84.
- V i n k e l, Aarne 1997. August Mälk. Tartu: Ilmamaa, lk 131–139.

Visnapuu, Henrik 1934. Kirjanikud hindamisel. – Vaba Maa 7. XII, nr 288.
 Võru 1936 = Kirjanduslik auhind Võrust. – Päevaleht 11. XII, nr 336.
 Õiendus 1938 = Õiendus kirjanduslike auhindade asjus. – Päevaleht 30. V, nr 146.
 Üks imelik auhindamine 1927. – Looming, nr 7, lk 683–685.
 Üleskutse = Üleskutse iga-aastaste kirjanduslike ja teaduslike auhindade
 asutamiseks. – EKLA, f 212, m 7 : 14, l 8/28–31 (H. Visnapuu).
 Üleskutse kirjanikkudele 1927. – Postimees 12. VI, nr 155.

Literary Awards in Estonia 1918–1940

Keywords: Estonian literary history, literary awards, literary institutions, Estonian Cultural Endowment, Estonian Book Year, the Literary Awards of Head of state and of President

During the first period of Estonian independence, from 1918 to 1940, the local literary awards were closely connected with political institutions. As the general supporting systems of culture were still developing the literary awards of the Estonian Cultural Endowment had in addition to the evaluation aspect of best works also the purpose to support authors financially and as such it could not satisfy the literary field. Literature gained much attention from the spectacular celebrations of the Estonian Book Year in 1936, which involved initiating and issuing of different awards, including prizes by local authorities and various companies. The only gender-oriented award in Estonian literary history also dates back to the 1930s, when the Feminine Club of Tallinn awarded their prize. The most important literary awards of the first Republic of Estonia, were the Literary Awards of Head of State (later of President). This was a recognition of the highest authority; the selection and proposals for awarding were made by a jury appointed by literary institutions, the final decision, however, was made by the head of state following the logic of the field of authority. “National” became the keyword while choosing the laureates for this prize and in several cases the decision of the appointed literary jury was not approved. Literary awards in these years often served the interests of national propaganda and government institutions; however, the winning authors and their works undoubtedly belong to the Estonian literary canon today.

Kristi Raudmäe (b. 1978), MA, PhD student in semiotics, Institute of Philosophy and Semiotics, University of Tartu, kristi.raudmae@ut.ee